

## КОНФЛІКТОГЕННІ ТА ГЕОПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ ЗМІН В ЕТНІЧНОМУ БАЛАНСІ КРАЇН ТА РЕГІОНІВ

© Качан О., 2011

**Розглянуто зміни в етнічному балансі країн та регіонів як конфліктогенний чинник умов, за яких ці зміни набувають конфліктного значення. Показано геополітичний вимір проблеми.**

*Ключові слова:* політична демографія, етнічний баланс, конфлікти, міжнародна стабільність, геополітика.

Oleg Kachan

## CONFLICT-INDUCING AND GEOPOLITICAL CONSEQUENCES OF SHIFTS IN ETHNIC BALANCES OF STATES AND REGIONS

**The article examines changes in ethnic balance of countries and regions as conflict-inducing factor as well as conditions needed for this changes to acquire a conflict importance. Also the geopolitical dimension of the problem is considered.**

*Keywords:* political demography, ethnic balance, conflicts, international stability, geopolitics.

Політична демографія, яка займається вивченням впливу демографічних процесів на політичну сферу, досліджує цілий комплекс актуальних проблем – явища старіння населення, демографічного вибуху, молодіжного балджу, міграцій тощо. Важливою, проте менш вивченою є також проблема порушення демографічного балансу між етнічними групами у багатонаціональних країнах чи регіонах.

Окрім впливу на внутрішньополітичну ситуацію, зміни в етнічному балансі певних країн чи регіонів та наслідки, що з них випливають, часто можуть істотно впливати і на міжнародну стабільність та геополітичну конфігурацію у світі. Зокрема:

– за певних умов внутрішньополітичний конфлікт, одним з чинників виникнення якого стали зміни в етнічному балансі, може переростати у серйозне насильницьке протистояння. Такий конфлікт здатен дестабілізувати цілі регіони і часто завершується введенням миротворчих контингентів;

– зміни в етнічному балансі можуть бути приводом для сепаратистських дій, підставою для ініціювання певними державами питання щодо перегляду кордонів. Як наслідок, політична карта світу зазнаватиме змін, виникатимуть напружені міждержавні відносини;

– у результаті перерозподілу владних повноважень у певній країні на користь етнічної спільноти, що скористалась зі свого численного зростання, може відбутись перегляд зовнішньої політики цієї країни, розстановка нею нових зовнішньополітичних пріоритетів.

*Актуальність* роботи полягає у тому, що проблема порушення етнічного балансу є надзвичайно гострою у багатьох країнах, а поширення демократії у світі створило нові умови для висування різними етнічними групами своїх політичних претензій.

Окремим аспектам геополітичних та конфліктогенних наслідків зміни етнічного балансу у країнах присвятили увагу такі науковці: М. Тофт, Р. Кребс, Г. Стренд, К. Джонсон, Г. Урдал, Б. Нічіпорок, М. Вайнер, Дж. Голдстоун та ін. У вітчизняній науці тема є недостатньо дослідженою.

**Мета роботи** – комплексний аналіз впливу змін в етнічній композиції країн та регіонів на виникнення конфліктів, міжнародну стабільність та геополітичні перетворення. У роботі постав-

лено такі завдання: дослідити механізми та умови, за яких порушення етнічного балансу у певних країнах призводять до виникнення конфліктів; дослідити, як зміни в етнічних пропорціях у державах набувають геополітичного виміру.

Зміна демографічного балансу між етнічними групами зумовлюється перебігом двох процесів (або їх поєднанням): (1) різними темпами приросту цих груп; (2) масштабними міграціями.

У порівняно гомогенних в етнічному плані країнах (регіонах), в яких натомість існують значні міжконфесійні суперечностей (Ліван, Північна Ірландія), конфліктогенне значення може мати зміна балансу між релігійними спільнотами.

Згідно зі схемою, запропонованою М. Тофт [16, с. 243–244], ескалація конфлікту внаслідок істотного порушення демографічного балансу між етнічними групами у певній країні може відбуватись кількома шляхами:

1. *Зростаюча меншість висуває вимоги щодо перерозподілу владних ресурсів.* У разі, коли зростаюча група не має можливості легального здобуття того обсягу політичної влади, який, на її думку, відповідав би її частці у населенні, вона може вдатись до конфліктного способу досягнення своїх цілей.

2. *Домінуюча на цей момент група розпочинає превентивну війну.* Якщо у державі (регіоні), де політично домінує певна етнічна група, відбувається зміна етнічного балансу на користь іншої групи, члени домінуючої етнічної спільноти можуть вдатись до насилля, намагаючись не допустити неухильного переходу влади до зростаючої у чисельності групи.

Із останнім випадком пов'язана велика кількість масштабних конфліктів.

Ілюстративним є приклад Боснії та Герцеговини. Протягом 1960–1980-х років темпи зростання мусульманського населення у республіці значно перевищували показники сербів. Крім того, молоді серби з сільських регіонів часто виїжджали у міста сусідньої Сербії. Як свідчить статистика, у 1961 р. серби становили 42,9 % від населення Боснії, мусульмани – 25,7 %; у 1991 році сербів вже стало 31,3 %, а мусульман – 43,7 % [10, с. 43–44].

Внаслідок цих процесів домінування сербів падало, зростав вплив мусульман. Ще перед початком громадянської війни у Боснії сербські лідери (Р. Младіч, Р. Караджич) озвучували побоювання щодо демографічної загрози мусульман. Такі заяви використовувались, зокрема, для легітимізації вимог щодо окремої держави боснійських сербів [18, с. 5; 13, с. 145]. На думку Б. Нічіпорука, демографічні реалії, розуміння сербами того, що вони втрачають домінування у Боснії, послужили однією із причин сербської агресії проти боснійців у 1990-х роках [10, с. 43–45].

Прикладами того, що різні темпи зростання етнічних чи релігійних груп можуть викликати агресію групи із меншими показниками зростання, на думку науковців, також є:

– громадянська війна в Лівані, що розгорілась на початку 1970-х років і яку пов'язують зі зміною християнсько-мусульманського балансу у країні (домінуючі християни-мароніти проти зростаючих у чисельності шиїтів) [8, с. 82];

– протистояння у Північній Ірландії, що розпочалося на початку 1970-х – як тільки демографічні тенденції почали сприяти зростанню католицької меншості [10, с. 45].

З метою виправлення несприятливого демографічного балансу для утримання існуючого режиму центральний уряд може проводити цілеспрямовану політику на користь однієї із етнічних груп: за допомогою монетарних преференцій сприяти підвищенню її народжуваності, вдаватись до депортацій представників інших груп або фізично їх винищувати. Так, у 1970-х роках в'єтнамський уряд депортував з В'єтнаму велику кількість етнічних китайців, намагаючись зберегти культурну гомогенність країни [9, с. 47]. Прикладами застосування політики геноцидів є Руанда та Бурунді [17, с. 26].

На основі обробки емпіричних даних, М. Тофт доходить висновку, що зміна балансу між етнічними групами у державі збільшує ймовірність громадянської війни [16, с. 258–259]. Однак сам факт зміни етнічної композиції не є достатньою умовою для виникнення насильницького протистояння. До конфлікту, зазвичай, призводить цілий комплекс причин, в якому порушення етнічного балансу є однією зі складових.

Аналізуючи проблему зв'язку між різними темпами приросту етнічних (релігійних) груп та ризиками виникнення конфліктів в межах певної країни, важливо враховувати такі особливості:

1. У суспільствах залежність політичного впливу певних груп від їхньої чисельності може істотно різнитись. Нерідко чисельність не відіграє ключової ролі у визначенні впливовості групи – деколи навіть за демократичних умов [8, с. 69]. У такому разі зростання частки інших етнічних груп не викликає побоювань щодо втрати політичної ваги і не створює політичної напруги.

Проте все ж навіть в авторитарних режимах чисельність групи має значення; важливість диференційних істотних темпів приросту зростає в умовах демократії, коли політична влада розподіляється залежно від вподобань електорату на виборах [14, с. 5]. Як дослідила М. Тофт, вразливішими до дестабілізації внаслідок різних темпів зростання етнічних груп є саме демократичні держави, а стійкішими – авторитарні [18, с. 5]. На противагу їй, Г. Странд вважає, що найімовірнішими збройні конфлікти є у країнах з перехідними (до демократії) режимами, адже: 1) такі режими не мають достатніх репресивних можливостей для стримання політичної мобілізації опозиції, які, зазвичай, є у тоталітарних держав; 2) порівняно з розвиненими ліберальними демократіями у перехідних демократіях присутні не усі демократичні інститути, і тому легальні канали боротьби за владу часто не працюють [14, с. 8–9].

Оскільки у світі стає дедалі менше авторитарних режимів, все менш реальною є практика етнічних чисток, натомість поширюються режими демократичні (часто у варіанті перехідної демократії), то все більше мають змогу проявляти політичні претензії різних етносів у багатонаціональних країнах, що ховає у собі значний конфліктний потенціал.

2. Важливим є не тільки факт зміни етнічного чи релігійного балансу, але й поінформованість широкого загалу населення про цю зміну [14, с. 2, 6].

Найавторитетнішим джерелом такої інформації є перепис населення. Про значення цього параметра свідчить той факт, що у Лівані після перепису 1932 року, що показав невелику християнську більшість, усі подальші переписи населення були призупинені, – щоб уникнути конфлікту за розподіл етнічних квот на парламентських виборах [14, с. 1, 7]. У Пакистані між 1991 і 1998 рр. уряд п'ять разів відкладав проведення перепису населення, побоюючись насилля з боку груп, які могли б заявити, що їх недорахували [14, с. 7].

3. Диференційне зростання населення з більшою ймовірністю може мати конфліктні наслідки тоді, коли воно порушує баланс між двома чи більше етнічними групами, приблизно рівними за чисельністю, або ж зменшує процентне відставання між двома групами, що далеко відстоять одна від одної. У той час, як ймовірність конфлікту зменшується, коли вже існуючі значні відмінності у чисельності груп надалі поглиблюються [8, с. 69]. На думку Т. Еллінгсен, про певні ризики виникнення збройних конфліктів доцільно говорити у разі, якщо найчисельніша група становить не більше 80 % від населення країни [16, с. 247].

4. У процесі розвитку суспільства само-ідентифікація людей може змінюватись, можуть змінюватись категорії в переписах населення, підходи держави до поняття національної ідентичності. Ці процеси можуть знівелювати наслідки диференційних темпів приросту різних етнічних груп населення. Так, однією із причин зростання кількості боснійців у Боснії, окрім вищої народжуваності, була також зміна в термінології перепису, агітація громадян, раніше зареєстрованих як "югослави", переключення на етнічне самовизначення [13, с. 146–147].

5. Важливими є темпи змін у частках етнічних груп: чим швидше відбуваються дані зміни, тим ймовірність виникнення конфлікту зростає [16, с. 259].

6. Порушення етнічного балансу особливо важливе за наслідками у тих суспільствах, де між різними етнічними спільнотами є виражене суперництво. Натомість воно набагато менш значуще у суспільствах, які, поряд із етнічним антагонізмом, розмежовані іншими гострими суперечностями [14, с. 4].

7. Як зауважила Т. Еллінгсен, війни із більшою ймовірністю можуть розв'язуватись у багатонаціональних країнах із меншою кількістю великих груп, аніж із більшою [16, с. 247]. В останньому

випадку політичне домінування певної групи стає менш ймовірним, оскільки групам необхідно вступати в альянси одна з одною.

Чимало науковців наголошують, що ефективним засобом зупинення міжетнічних протистоянь може стати примусове розділення ворогуючих груп іноземними підрозділами. Якщо стабільне розділення неможливе (наприклад, шляхом надання автономії), зазвичай, відбувається довготермінова іноземна окупація. Так, громадянська війна у Лівані завершилась після масивної сирійської інтервенції. Кровопролиття у Боснії тривало доти, поки країна не була окупована силами НАТО у 1996 р. [10, с. 45–46].

Загроза порушення етнічного балансу і пов'язані з нею ризики виникнення міжетнічних протистоянь чи загострення проблеми сепаратизму можуть посилюватись внаслідок прийому великої кількості біженців. Так, притік бангладешців в індійський штат Ассам радикально змінив етнічну композицію і спричинив у 1980-х роках насилля між місцевими жителями і чужинцями. У 1991 р. турецький уряд серйозно побоювався притоку курдських біженців з Іраку до регіонів Туреччини з уже наявною вагомою часткою курдського населення [10, с. 36]. Під час Косовського конфлікту македонський уряд остерігався, що зростаюча кількість біженців з Косово дестабілізує хиткий демографічний баланс у країні [1].

Факт різних темпів зростання етнічних груп, а також побоювання, що певна етнічна група з часом перевищить у чисельності домінуючу, можуть використовуватись у політичній боротьбі. Для прикладу, індійські фундаменталісти підігрують міжнаціональну напругу в Індії, спекулюючи на нереальному сценарії, що 10 % мусульманської меншості в Індії перевищить у чисельності індуйстське населення за кілька століть [14, с. 2].

Внутрішнє міжетнічне протистояння за певних умов здатне вийти за межі окремої держави, набувши характеру міжнародного конфлікту. Р. Кребс розкриває кілька можливих шляхів, що призводять до такого розвитку подій [8, с. 84-85]:

- з метою усунення міжетнічної напруги політичні лідери можуть прийняти рішення атакувати спільного зовнішнього ворога;
- через міжетнічне протистояння центральний уряд слабне, інколи стаючи повністю недієздатним, чим може скористатись зовнішня держава, завдавши військового удару;
- страх зовнішньої інтервенції може стимулювати здійснення попереджувального нападу;
- міжетнічні зіткнення, однією із причин яких стало порушення етнічного балансу, можуть викликати рішення зовнішніх гравців допомогти стороні, яку утискують.

Конфліктний потенціал може мати не тільки зміна демографічного балансу між національними групами в окремій державі, але й також порушення балансу між сусідніми державами. Згідно з доповіддю ЦРУ США 2001 р., диференційні темпи зростання населення у сусідніх державах можуть збільшувати ризик регіональної нестабільності за такими схемами [9, с. 17]:

- 1) країна зі швидше зростаючим чи численнішим населенням отримує більше конвенційної військової сили і атакує сусіда в переконанні, що вона порівняно легко здобуде військову перемогу;
- 2) країна з повільнішими темпами зростання вдається до превентивної атаки для того, щоб встигнути скористатись усе ще зі сприятливого регіонального військового балансу.

Для задіяння цих механізмів необхідні такі умови [9, с. 17]:

- 1) переважання сухопутних кордонів. УЦ разі, якщо кордони – здебільшого морські, провідного значення набувають системи озброєнь, технології, а не чисельність війська. З огляду на це, немає військових зіткнень, для прикладу, між Китаєм і Тайванем, Грецією і Туреччиною;
- 2) відсутність ядерних озброєнь;
- 3) країна зі швидше зростаючим чи більшим населенням повинна мати можливість конвертувати демографічну силу у більшу конвенційну могутність. Попри високі темпи приросту населення таких можливостей не мають бідні африканські країни;

4) характер території повинен сприяти наступальним операціям: агресор, зазвичай, шукає легкої перемоги, і якщо територія сприяє обороні (гори, джунглі) навіть найрадикальніші демографічні зміни не вплинуть на баланс сил між державами;

5) країни також повинні відчувати історичну ворожнечу одна до одної.

Два регіони, де існують диференційні темпи приросту населення, достатні для зміни регіонального балансу сили, а також, де дотримані вищеперелічені умови, на думку аналітиків ЦРУ, є Вірменія/Азербайджан та Малайзія/Сінгапур [9, с. 11].

Нерідко політичні перетворення, що впливають із порушення демографічного балансу у певних країнах, завершуються змінами на політичній карті світу.

Яскравим прикладом цього стало проголошення незалежності Косово, яку підтримало чимало провідних країн, а також Міжнародний суд ООН. Ключову роль у здобутті албанцями верховної влади у Косово зіграли поступові зміни на їхню користь в етнічному балансі краю. Так, за даними джерел австро-угорської військової розвідки 1871 р., демографічна структура Старої Сербії (землі Косово-Метохії, а також територія сучасної Північно-Західної Македонії) була такою: 318,000 сербів (~63 %) та 161,000 албанців (~32 %) та кілька тисяч представників інших націй [6, с. 34]. За даними перепису 1939 року, у Косово-Метохії вже налічувалось 213,746 сербів (33,1 %) та 350, 460 албанців (54,4 %) [6, с. 52]. Станом на 2008 р. албанці становили вже 92 % від населення краю [7].

У зв'язку із закінченням Холодної війни міжнародні кордони стали знову відкриті до широкомасштабних змін. І вищезгаданий, часто єдино ефективний спосіб вирішення міжетнічних протистоянь – шляхом фізичного розділення ворогуючих етносів – набув принципового значення. Адже здебільшого розділення може бути дієвим тільки тоді, коли ворогуючі етноси здобувають можливість створювати власні суверенні держави на своїх територіях. Натомість їхня реінтеграція в єдину державу без присутності міжнародних сил може знову обернутись протистоянням [5, с. 8]. Беручи до уваги позицію західних держав щодо незалежності Косово, ймовірно, практика розділення кордонами ворогуючих етносів як засобу припинення насилля знаходитиме все більше поширення у майбутньому.

У полі зору фахівців з безпеки, науковців та політиків перебувають вагомі демографічні перетворення, пов'язані зі зміною етнічного балансу, що відбуваються у багатьох країнах та регіонах.

Однією із таких країн є Ізраїль. За прогнозами демографів, до 2050 р. у ньому налічуватиметься 8 млн. євреїв, 20 млн. палестинців, а також кілька мільйонів ізраїльських арабів [3, с. 217]. Зважаючи на те, що вже невдовзі в Ізраїлі мусульмани можуть перевищити за чисельністю євреїв, чимало провідних ізраїльських політиків виступили за повернення територій Палестини, – щоб уникнути перетворення євреїв на меншість у їхній власній країні [4, с. 39].

Актуальним є також питання збільшення частки китайського населення на російському Далекому Сході. Оцінки кількості китайців на цих територіях різняться: від офіційних 40 000 до близько 5 млн., за оцінкою Д. Рогозіна [12]. Побоювання щодо можливої втрати Росією далекосхідних земель та її можливого конфлікту із Китаєм озвучують як російські політики, так і науковці. Зокрема, як заявив экс-губернатор Приморського краю Е. Назаренко, "...китайська міграція може обернути російський Далекий Схід у азійські Балкани" [11, с. 9]. За словами Д. Медведєва, якщо Росія не посилює активності своєї роботи на Далекому Сході, вона ризикує втратою території [12].

Проте, як зауважує М. Рєпнікова, кількість китайських мігрантів російськими медіа, науковцями і політиками, як правило, істотно завищується, відбуваються політичні спекуляції дотичними до міграції проблемами [11, с. 9-10]. В результаті істотного покращання економічної ситуації в прикордонних з Росією провінціях Китаю, а також у зв'язку із безпрецедентним у світовій історії старінням, що почне гостро проявлятися у Китаї уже в другій–третьій декаді ХХІ ст., потенціал китайської міграції до Росії зменшився і продовжує зменшуватись [11, с. 7]. Ймовірно, велика частка китайських мігрантів повернеться на батьківщину.

Загроза перетворення російського населення у меншість існує не лише на Далекому Сході. Особливо гостро це питання стоїть на Північному Кавказі [9, с. 49].

Іншою гостродискусійною проблемою є тема зміни етнічного балансу США в результаті масштабних міграцій із латиноамериканських країн. За прогнозами, до 2050 р. приблизно третина громадян США може мати латиноамериканське походження [2, с. 422]. Відмінності мігрантів цієї хвилі від решти населення США (мовні, релігійні, культурні) та їхнє зосередження у південно-західних штатах дали відомому американському політологу С. Хантінгтону підстави припустити, що, за найгіршим сценарієм, США поділиться де-факто на дві частини: англomовну Англо-Америку та іспаномовну Мексамерику [15, с. 31–32]. Чимало науковців (зокрема, Дж. Сітрін та Е. Лерман), однак, такої думки не поділяють, стверджуючи, що латиноамериканці асимілюються задовільними темпами і не становлять загрози американській ідентичності [15, с. 47].

Отже, зміни в етнічному балансі країн та регіонів – важливий чинник, що за певних умов може істотно підвищувати ризики виникнення насильницьких конфліктів та політичних трансформацій всередині певних країн. Існує чимало механізмів, коли ці внутрішньополітичні перетворення призводять до змін у геополітичному масштабі, істотно впливають на міжнародну стабільність та безпеку. Аналіз та врахування процесів порушення етнічного балансу постає важливим завданням для науковців та політиків.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Erdogan I. *Migration: As a Threat to Security?* / Ibrahim Erdogan. – 2009. – Режим доступу: <http://www.turkishweekly.net/columnist/3108/migration-as-a-threat-to-security.html>.
2. *Global strategic assessment 2009: America's security role in a changing world* / edited by Patrick M. Cronin. – Washington, D.C.: National Defense University Press, 2009. – 510 p.
3. Hartmann B. *Making threats: biofears and environmental anxieties* / Hartmann B., Subramaniam B., Zerner C. – Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2005. – 272 p.
4. Hayutin A. *Critical Demographics of the Greater Middle East: A New Lens for Understanding Regional Issues*. – 2009. – Режим доступу: <http://longevity.stanford.edu/files/Critical%20Demographics%20Mideast%20for%20publication%2003-17-09.pdf>.
5. Johnson C. *Sovereignty or Demography? Reconsidering the Evidence on Partition in Ethnic Civil Wars* / Carter Johnson. – 2005. – Режим доступу: [http://www.bsos.umd.edu/gvpt/davenport/dcawcp/paper/DCAWCP\\_CJohnson\\_Partition.pdf](http://www.bsos.umd.edu/gvpt/davenport/dcawcp/paper/DCAWCP_CJohnson_Partition.pdf).
6. *Kosovo and Metohija: living in the enclave* / [Luković M., Zdravković H., Pitulić V. et al.]; edited by D. T. Bataković. – Belgrade: Serbian Academy of Sciences and Arts, Institute for Balkan Studies, 2007. – 323 p.
7. *Kosovo. CIA World Factbook*. – 2010. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>;
8. Krebs R.R. *Demographic Change and the Sources of International Conflict* / R. R. Krebs, J. S. Levy // *Demography and national security* / [Teitelbaum M.S., Goldstone J.A., Krebs R.R. et al.]; edited by Weiner M., Russell S.S. – New York: Berghahn Books, 2001. – P. 62–105.
9. *Long-term global demographic trends: reshaping the geopolitical landscape*. – Washington: Central Intelligence Agency, 2001. – 100 p.
10. Nichiporuk B. *The Security Dynamics of Demographic Factors* / Brian Nichiporuk. – Santa Monica, Ca.: RAND, 2000. – 76 p.
11. Repnikova M. *Chinese Migration to Russia: Missed Opportunities* / M. Repnikova, H. Balzer. – Washington: Wilsoncenter, 2009. – 56 p.
12. Singh P. *The Strategic Aspect of Migration from China's North-East to Russia's Far East* / Prashant Kumar Singh. – 2009. – Режим доступу: [http://www.idsa.in/strategiccomments/TheStrategicAspectofMigrationfromChinaNorthEasttoRussiaFarEast\\_PKSingh\\_230709](http://www.idsa.in/strategiccomments/TheStrategicAspectofMigrationfromChinaNorthEasttoRussiaFarEast_PKSingh_230709).
13. Slack J. A. *Population Dynamics and Susceptibility for Ethnic Conflict: The Case of Bosnia and Herzegovina* / J. Andrew Slack, Roy R. Doyon // *Journal of Peace Research*. – 2001. – Vol. 38, No. 2. – P. 139–161.
14. Strand H. *Does Recording of Ethnicity in Censuses Increase the Risk of Political Instability and Violence?* / Håvard Strand, Henrik Urdal. – 2005. – Режим доступу: <http://www.sneps.net/RD/uploads/Strand&Urdal%20ASEN%202006.pdf>;
15. *Testing Huntington: Is Hispanic Immigration a Threat to American Identity?* / J. Citrin, A. Lerman, M. Murakami [et al.] // *Perspectives on Politics*. – 2007. – Vol. 5, No. 1. – P. 31–48.

16. Toft M. D. *Population Shifts and Civil War: A Test of Power Transition Theory* / Monica Duffy Toft // *International Interactions*. – 2007. – Vol. 33, No. 3. – P. 243–269. 17. Toft M. D. *The State of the Field: Demography and War* / Monica Duffy Toft // *Environmental change and security program report. Issue 11*: [зб. наук. праць / наук. ред. Dabelko G.]. – Washington: Wilsoncenter, 2005. – P. 25–28. 18. Urdal H. *Population, Resources and Political Violence: A Sub-National Study of India 1956–2002* / Henrik Urdal. – 2006. – Режим доступу: [http://www.wilsoncenter.org/events/docs/Urdal\\_2.pdf](http://www.wilsoncenter.org/events/docs/Urdal_2.pdf).

УДК: 3.327

Малгожата Кузьбіда

Інститут міжнародних відносин, Вища державна східноєвропейська школа, Перемишль, Польща

## КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДОКТРИНИ В ГЛОБАЛЬНІЙ ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

© Кузьбіда М., 2011

Праналізовано розвиток української міжнародної доктрини на фоні глобальних світових змін. Обґрунтовано основні положення міжнародних доктрин, які мають відношення до української реальності. Показано їх еволюцію від початку ХХ ст. до сьогоднішнього дня.

*Ключові слова:* політична доктрина, глобалізм, державність.

Malgorzata Kuzbida

## CONCEPTIONS OF THE UKRAINIAN POLITICAL DOCTRINE IN THE GLOBAL THEORY OF INTERNATIONAL RELATIONS

This article deals with the development of the Ukrainian international doctrine against global world changes. It discusses main tenets of international doctrines with respect to the Ukrainian reality. The article also shows their evolution from the beginning of the XX-th century up to nowadays.

*Keywords:* political doctrine, globalism, statehood

Термін “зовнішня політика”, як і будь-яка теорія пов’язана з нею, є неточним і потребує визначення. Це пов’язано насамперед з тим, що між теоретичною наукою, яка є основою для теми дослідження, виступає кореляція між конкретними подіями, які зумовлюють її подальший розвиток. Для того, щоб детальніше відповісти на поставлене запитання, є актуальною потреба дослідження епохи, в якій відбувалися ці події, розглядаючи їх в ширшому політичному контексті. Хоча термін “зовнішня політика” є одним з найважливіших атрибутів державного суверенітету, він, як і раніше, завдає вченим і політикам багато труднощів, особливо в плані цього визначення. Тим більше, що сформовані політичні кола мають однакові доктринальні принципи, якими вони керуються та в непрямий спосіб виражають соціальні очікування.

Безперечним фактом є те, що правителі протягом століть займалися розширенням територій, якими вони володіли, і тим самим вступали у відносини з іншими міжнародними суб’єктами [10, с. 5]. Цей процес формував внутрішні і зовнішні відносини кожного з суб’єктів. Їх основою були політичні погляди, програми та маніфести головних учасників політичного життя, які створювали збір ідей, описаних, як політичні доктрини.

**Мета роботи** – проаналізувати принципи української зовнішньої політики на початку ХХ ст. та їх зв’язок із сьогоденням. Тому автор не зосереджується на характеристиці цілої епохи, а тільки на конкретних подіях, які мають вплив на формування доктринальної концепції, яка є предком української державності. У роботі виділені основні питання, характерні для української історії, тим